

УДК [811.111+811.112.2](656.7.025)

Л. С. Харламова,

кандидат педагогічних наук, доцент

lilyakh@ukr.net

ORCID: 0000-0002-1892-1815

С. В. Тимченко,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету)

asup@klanau.kr.ua

ORCID: 0000-0001-8627-1220

## ВИКОРИСТАННЯ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У НІМЕЦЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ МІЖНАРОДНИХ АВІАЦІЙНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

*Стаття присвячена використанню англійських запозичень у німецькій термінології міжнародних авіаційних перевезень. Висвітлено причини й шляхи запозичення англійських слів у німецьку авіаційну термінологію та їх успішну адаптацію в лексичному складі німецької мови. Встановлено, що новаторство Сполучених Штатів Америки в сфері цивільної авіації спричинило широке використання запозичень у німецькій термінології міжнародних авіаційних перевезень.*

**Ключові слова:** авіаційна термінологія, англійськи, запозичені слова, німецька мова.

**Постановка проблеми.** Мова – це явище, яке постійно розвивається. Найпродуктивнішим способом збагачення та розширення словникового запасу мови є утворення нових термінів завдяки запозиченням. Запозичення, як процес, є властивим для кожної мови й невід’ємним для лексичного складу німецької мови, тому ця тема завжди залишається актуальною. Характерною особливістю сучасних запозичень є те, що вони надзвичайно "легко" інтегруються, претендуючи на статус таких, що легко запам’ятовуються, бо майже або зовсім не змінюють форми. У минулому збагачення мови відбувалося за рахунок запозичень із латинської та французької мов, та вже з ХІХ сторіччя джерелом поповнення стала англійська мова. Англійськи стали активним джерелом збагачення лексики сучасної німецької мови. Вони називають нові поняття й явища, використовуються як синоніми. Сьогодні увага лінгвістів до іноземної, а саме англійської лексики пояснюється багатьма гносеологічними та мовними причинами, а актуальність таких досліджень зумовлюється використанням запозичень у всіх сферах людської діяльності, швидкою адаптацією запозичених слів і їх активізацією в мовленні. Найактивніше кількість англійських запозичень збільшується в таких сферах як наука, культура, реклама, комп’ютерні й інформаційні технології, новітні медіа, економіка, бізнес, дозволя, а надто в сфері міжнародних авіаційних перевезень, адже однією з чотирьох офіційних мов ІКАО є англійська.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Поповнення лексичного запасу – важливий та необхідний процес для того, щоб на кожному етапі свого розвитку мова відповідала потребам суспільства в спілкуванні, розвитку та збагаченні культури народу. Проблемою збагачення німецької мови англійськими запозиченнями займалися багато дослідників. Так, Паничок Т. Я. розглядала причини інтенсивного запозичення англійських слів у сучасній німецькій мові, шляхи їх надходження, способи запозичення та інтеграції; Котвицька В. А. досліджувала семантичну адаптацію англійських слів у сучасній німецькій мові; Гончаренко Л. О. розглядав процес впровадження запозичень у лексичну систему німецької мови; Слаба О. В. виявляла вплив англоамериканізмів на подальший розвиток економічної лексики на словотвірному та лексичному рівні.

Сучасні німецькі мовознавці приділяють також чималу увагу змінам у системі сучасної німецької мови. Так, Бродер Карстензен та Ульріх Буссе розпочали укладати словник англійських слів, який в 1993 – 1995 рр. вийшов у трьох томах. Співавторами також були Регіна Шмуде та Клаус Гнутцман. Р. Глан досліджував англійськи в німецькій мові на прикладі молодіжного сленгу та вимову англійських слів на німецькому телебаченні; Г. Фінк проаналізував англійськи у загальноживаній німецькій мові; М. Адлер вивчала форму та частоту вживання англійських запозичень у німецьких та шведських засобах масової інформації.

**Метою статті** є розкриття причин та шляхів запозичення англійських слів у німецькій термінології міжнародних авіаційних перевезень та їх використання в цій сфері.

**Виклад основного матеріалу.** Існують різні тлумачення терміну "запозичення" в науковій літературі. Оскільки межі статті не дають змоги детально висвітлити це питання, тому лише зазначимо, що запозичення розглядається як елемент чужої мови (слово, морфема, синтаксична конструкція тощо) та як процес переходу елементів однієї мови до іншої. Найчастіше запозичуються слова, рідше – фразеологізми та синтаксичні конструкції [1: 158]. Загалом запозичення – це творчий процес, мова-реципієнт, сприймаючи чужий матеріал, є наслідувачем мови-донора, "засвоює слово та знову його створює" [2: 108]. Іноземні слова можуть потрапляти в німецьку мову двома способами. Вони

запозичуються або як цілі слова з іноземної мови (Entertainer), або вони утворюються з іноземних компонентів у німецькій мові (Showmaster, Discounter, Beamer). Щодо першого випадку, то мова йде про запозичення, а у другому – про іноземне словотворення [3: 643]. Причини для поширення англійських слів у німецькій сучасній мові є різні. Це може бути: економія мови, тенденція до інтернаціоналізації, тенденція до спеціалізації та інтелектуалізації. Певні обставини впливають на повну адаптацію запозичень з англійської мови у німецькій мові та їх продуктивне функціонування в майбутньому. Як правило, вони мають утворювати деривати, добре засвоюватися мовою-рецептором на всіх рівнях, позначати нові реалії та призводити до ліквідації прогалин. Слід зазначити, що іншомовні та запозичені слова є парадигматичними феноменами. Більшість запозичень складають частину тієї чи іншої тематичної або понятійної групи, відповідно до якої можна виділити їх функції в мові. Іншомовні слова, особливо інтернаціоналізми, беруть участь у створенні термінів або складають окремі термінологічні позначення для нових понять і потім домінують серед власне німецьких слів через свою однозначність та нейтральність. У деяких сферах іншомовне слово змушене конкурувати з окремими компонентами парадигматичних груп, особливо якщо воно не займає будь-яких, в тому числі термінологічних, пропусків. Через це деякі власне німецькі слова можуть частково змінити своє значення під впливом іншомовного слова.

Одним із перших питань англійських запозичень почав досліджувати Хорст Ціндлер, який дав їм таке означення: англіцизми – це не просто запозичені з британської чи американської англійської мови слова або незвичні комбінації слів, а й будь-які зміни значень німецьких слів або їхнього контекстного вживання за британським чи американським зразком [4: 4]. Цей термін використовується і сьогодні сучасними дослідниками для позначення запозичень з англійської мови.

Авіаційна термінологія – це природно сформована й упорядкована сукупність фахових термінів, що забезпечують номінацію понять авіаційної сфери й пов'язані між собою логіко-семантичними та іншими відношеннями. Вона розвивалася в безпосередньому зв'язку зі становленням авіаційної галузі та формуванням її поняттєвого апарату [5: 12].

Приплив англо-американізмів у сфері міжнародних авіаційних перевезень спостерігався вже з початку ХХ ст., адже провідну роль у розвитку авіації відігравали США: 1907 р. американський бізнесмен Глен Куртіс заснував першу в світі авіакомпанію; 1914 р. – початок пасажирської авіації: американська авіакомпанія створила розклад польотів з міста Санкт-Петербург в місто Тампа (Флориди); американська медсестра стала першою стюардесою; "сліпий" політ винятково по приборах здійснив американський пілот; перший у світі центр контролю за повітряним рухом теж заснований в США. Не слід також недооцінювати внесок у розвиток авіації й інших країн, таких як Франція, Англія, Росія та Німеччина. Новаторство США в сфері цивільної авіації спричинило широке використання запозичень у цій галузі.

Розглянемо причини проникнення англомовних запозичень у німецьку авіаційну термінологію та їх успішну адаптацію:

1) для деяких предметів, речей та понять немає спеціальних назв, їх можна позначити лише за допомогою опису, використовуючи при цьому словосполучення, або навіть цілі речення. Наприклад: поняття Catering можна пояснити німецькою мовою наступним чином: Beschaffung von Speisen und Getränken; поняття Runway перекладається як Start-und-Lande-Bahn; поняття Manager універсальний словник німецької мови Duden пояснює так: mit weitgehender Verfügungsgewalt und Entscheidungsbefugnis ausgestattete leitende Personlichkeit eines Großunternehmens. У цьому випадку краще вживати англо-американські терміни, так як німецькі еквіваленти описують ці поняття дуже складно й багатослівно. Німецький філософ та соціолог Теодор Адорно радив, що краще використовувати слова іншомовного походження там, де з яких-небудь причин неможливий дослівний переклад;

2) багато англійських слів коротші та зручніші у вимові ніж німецькі. Наприклад: Terminal (3 склади і 8 букв) – Flughafengebäude (6 складів і 16 букв), Stewardess (3 склади і 10 букв) – Flugbegleiterin (5 складів і 15 букв), Check-in (2 склади і 7 букв) – Passagierregistrierung (7 складів і 22 букви), Ticket (2 склади і 6 букв) – Flugkarte (3 склади і 9 букв), Panel (2 склади і 5 букв) – Instrumentbrett (4 склади і 15 букв);

3) англіцизми вживаються для запобігання повторень. Наприклад: Münchner Flughafen ist beliebtester Airport der Welt;

4) вживання англіцизмів відіграє важливу роль для того, щоб співрозмовники могли краще зрозуміти один одного без труднощів і однозначно. Англомовні запозичення повинні вживатись у випадках ускладнення розуміння.

Звернемо увагу на шляхи запозичення англіцизмів:

1) пряме запозичення без зміни значення слова: Cockpit, Check-in, Catering;

2) термінологічні синоніми – існують поруч з наявними в мові поняттями й становлять конкуренцію німецьким синонімам: Crash – Absturz, Taxiway – Rollbahn, Gate – Flugsteig, Tower – Kontrollturm, Cargo –

Fracht, Lost and Found – Fundbüro, Service – Bedienung / Dienstleistungen, Trolley – Gepäckkarre, Airline – Fluggesellschaft / Fluglinie;

3) змішане утворення – складні слова, одна частина яких запозичена з англійської мови, інша частина – німецьке слово: der Check-in-Schalter, der VIP-Bereich, das Last-Minute-Angebot, die Checkliste;

4) запозичені дієслова можуть видозмінюватись відповідно до німецької граматики: до них додаються інфінітивні закінчення –en, –n. Це дає можливість відмінювати дієслова і утворювати Partizip II: canceln – Der Flug wurde gecancelnt; checken – ein checkt man immer vor dem Start; starten – Das Flugzeug ist pünktlich gestartet; landen – Wir sind auf dem Flughafen in Frankfurt gelandet.

При зіставленні лексики різних мов (у нашому випадку – англійської та німецької) особливо важливо враховувати, на думку Р. А. Будагова, типи відповідників значень між мовами, які порівнюються. Дослідник виділяє шість типів відповідників: основне – неосновне значення; архаїчне – неархаїчне значення; вільне – залежне; значення в нейтральному стилі мовлення – значення не в нейтральному стилі (у високому, низькому стилі); нормативне – ненормативне значення; одне із значень полісемантичного слова – одне із значень зовсім іншого полісемантичного слова [б: 108].

Аналізуючи процес функціонування англословних запозичень у німецькій авіаційній термінології, можна зазначити, що зазвичай запозичується основне значення того чи іншого слова. У процесі запозичення відбувається різке звуження семантичного об'єму запозиченого слова, нерідко до одного, основного значення. Візьмемо для прикладу англіцизм die/der Runway, який вживається набагато частіше в сучасній німецькій авіаційній мові ніж його німецький відповідник die Start-und-Lande-Bahn. В англійській мові runway використовується в значенні подіум: The modern model doesn't have to work so terribly hard on the runway – not compared with her predecessors (Washington Post, 2015); стежка: Here a beaver runway led out of the water and a well-used trail crossed the base of the peninsula (Trapping the Pleistocene by James Sarafin); злітно-посадкова смуга: Recently, when we went to Curacao, there was ice on the runway and we sat on the plane for three hours before takeoff (USA Today, 2015). У сучасній німецькій мові цей термін вживається лише в авіаційній термінології: Während die Piste 05 / 23 repariert wird, läuft der Flugverkehr am Flughafen Hamburg über die Runway 15 / 33 (Flughafen Hamburg, 2015).

**Висновки.** Отже, потужний потік англіцизмів у сучасну німецьку мову призвів до своєрідної суміші німецьких, англійських та гібридних слів. Але можна зробити висновок, що англословні запозичення успішно адаптувались у німецькій мові, а саме в авіаційній термінології. По-перше, для описання деяких понять краще вживати англо-американські терміни, тому що німецькі еквіваленти дуже складні та багатослівні; по-друге, вимова англійських слів набагато зручніша; по-третє, англіцизми вживаються для уникнення повторень; по-четверте, англословні запозичення вживаються для того, щоб уникнути непорозуміння.

Таким чином, стрімке збільшення кількості англіцизмів у слововживанні є актуальною тенденцією кількісного розвитку сучасної німецької мови за нових умов. Основною причиною появи таких слів слугують стрімкий розвиток науки і техніки, тенденція до глобалізації, проникнення новітніх технологій, результатів наукових відкриттів та інновацій у всі сфери повсякденного життя людей. Запозичені англійські слова у німецькій авіаційній термінології отримують нове оформлення, зазнають повної інтеграції, що являє собою комплексний процес, який охоплює всі сторони існування та розвитку слів у мові. Лексика німецької мови зазнає особливого й інтенсивного впливу з боку англійської мови, насамперед її американського варіанта. Саме новаторство США в сфері цивільної авіації спричинило широке використання запозичень у цій галузі. У подальшій перспективі варто простежити динаміку вживання англіцизмів у німецькій термінології міжнародних авіаційних перевезень.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лингвистический энциклопедический словарь / [под ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.
2. Гринев С. В. Терминологические заимствования (краткий обзор современного состояния вопроса) / С. В. Гринев // Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М. : Наука, 1982. – С. 108–135.
3. Duden 04. Die Grammatik : Unentbehrlich für richtiges Deutsch : Duden – Deutsche Sprache in 12 Bänden. / [redaktion Kathrin Kunkel – Rasum, Franziska Münzberg]. – Mannheim : Dudenverlag, 2009. – Т. 4. – 1344 S.
4. Міщенко А. Л. Адаптація англіцизмів до системи сучасної німецької мови (на матеріалі англіцизмів комп'ютерної галузі й технологій) : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / А. Л. Міщенко. – Донецьк, 2009. – 20 с.
5. Халіновська Л. А. Українська авіаційна термінологія : формування, структура і розвиток : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л. А. Халіновська. – Київ, 2014. – 18 с.
6. Будагов Р. А. Язык, история и современность / Р. А. Будагов. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1971. – 300 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Lingvisticheskii entsiklopedicheskii slovar' [Linguistic Encyclopaedic Dictionary] [pod red. V. N. Yartseva]. – M. : Sov. Entsiklopediia. 1990. – 685 s.
2. Grinev S. V. Terminologicheskie zaимstvovaniia (kratkii obzor sovremennogo sostoiianiia voprosa) [Terminological Borrowings (Brief Survey of Modern Issue)] / S. V. Grinev // Voprosy zaимstvovaniia i uporiadocheniia inoyazychnykh terminov i terminoelementov [Foreign Terms and Terminological Elements' Issues of Borrowing and Ranking]. – M. : Nauka. 1982. – S. 108–135.
3. Duden 04. Die Grammatik [Grammar] : Unentbehrlich für richtiges Deutsch : Duden – Deutsche Sprache in 12 Bänden / [redaktion Kathrin Kunkel – Rasum, Franziska Münzberg]. – Mannheim : Dudenverlag, 2009. – T. 4. – 1344 S.
4. Mishchenko A. L. Adaptatsiia anhlitsyzmiv do systemy suchasnoi nimets'koi movy (na materialii anhlitsyzmiv kompiuternoi haluzi i tekhnolohii) [Anglicisms Adaptation to Modern German Language System (Based on Anglicisms of Computer Industry and Technologies)] : avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. filol. nauk : 10.02.04 "Hermans'ki movy" / A. L. Mishchenko – Donets'k, 2009. – 20 s.
5. Khalinovs'ka L. A. Ukrain's'ka aviatsiina terminolohiia : formuvannia, struktura i rozvytok [Ukrainian Aviation Terminology : Formation, Structure and Development] : avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 "Ukrains'ka mova" / L. A. Khalinovs'ka. – Kyiv, 2014. – 18 s.
6. Budagov R. A. Yazyk, istoriia i sovremennost' [Language, History and the Present] / R. A. Budagov. – M. : Izd-vo Moskovskogo un-ta. 1971. – 300 s.

**Харламова Л. С., Тимченко С. В. Использование англоязычных заимствований в немецкой терминологии международных авиационных перевозок.**

*Статья посвящена использованию англоязычных заимствований в немецкой терминологии международных авиационных перевозок. Освещены причины и пути заимствования англицизмов в немецкую авиационную терминологию, их успешную адаптацию в лексическом составе немецкого языка. Установлено, что новаторство Соединенных Штатов Америки в сфере гражданской авиации привело к широкому использованию заимствований в немецкой терминологии международных авиационных перевозок.*

**Ключевые слова:** авиационная терминология, англицизмы, заимствованные слова, немецкий язык.

**Charlamova L. S., Tymchenko S. V. The Usage of English Borrowings in German Terminology of International Aviation Transportation.**

*The article deals with the usage of English borrowings in German terminology of international aviation transportation. The main task of the research is to reveal the causes and ways of English borrowings in modern German terminology of international aviation transportation and their usage in this branch. It goes without saying that huge amount of English borrowings is increasing in many spheres, namely in science, culture, computer and information technologies, business, and especially in the sphere of international aviation transportation, all the more English is one of the official ICAO languages. Borrowings are determined as an element of foreign language (a word, a morpheme, a syntactical structure etc.) and a process of elements' conversion from one language to another. At present the term "anglicism" is in wide use by scientists to denote borrowings from English language. In German aviation terminology anglicisms are used because many English words are shorter and easier in pronunciation than German words; they are used to avoid repetitions; English terms are applied for describing different notions because German equivalents are rather complicated and verbose; and English borrowings must be used in the case of misunderstanding. The ways of English borrowings in modern German terminology of international aviation transportation are highlighted in the article, notably: direct borrowings without changing of a word meaning; terminological synonyms which can compete with German ones; mixed word formation; borrowed verbs can verify in accordance with German grammar. It's determined that the usage of English borrowings in German terminology of international aviation transportation was caused by innovation of the USA in civil aviation.*

**Key words:** aviation terminology, anglicisms, borrowings, German language.